

สิทธิของสตรีอินเดีย

ก่อนที่จะพิจารณาถึงสิทธิของสตรี ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายของคำว่า สิทธิ เพื่อจะได้มีความเข้าใจในเรื่องนี้ดียิ่งขึ้น

ความหมายของคำว่าสิทธิ

สิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ หรืออำนาจอันชอบธรรม* ความหมายของสิทธิที่ใช้ในการวิจัยนี้หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งพึงได้รับ สิทธิของสตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมสันสกฤตที่ว่าคหกรรมศาสตร์ที่น่าสนใจ พอจะนำมากล่าวได้ดังนี้คือ สิทธิในการเลือกคู่ครอง สิทธิในการหย่าร้าง สิทธิในการศึกษา สิทธิในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สิทธิในการทำสัญญา สิทธิในการเป็นพยาน สิทธิในการไชรดและถนนหนทาง และสิทธิในการชำระค่าธรรมเนียมค่าเรือข้ามฟาก

การครองเรือนเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตของชาวฮินดู เนื่องจากความเชื่อทางศาสนาในเรื่องการมีบุตรเพื่อใช้หนี้บรรพบุรุษ ผู้หญิงในฐานะที่เป็นมารดาของบุตร จึงเป็นส่วนประกอบสำคัญในการครองเรือน ดังนั้นผู้วิจัยจะพิจารณาว่าในการครองเรือนนั้น สตรีมีสิทธิในการเลือกคู่ครองและในการหย่าร้างมากน้อยเพียงไร

---

*พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓. พิมพ์ครั้งที่ ๗

(พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๗), หน้า ๕๑๒.

สิทธิในการเลือกคู่ครอง

อันที่จริงการเลือกคู่ครองของสตรีขึ้นอยู่กับบิดา แต่สตรีมีสิทธิที่จะเลือกคู่ครองเองได้ เฉพาะในกรณีที่เธออยู่ในวัยรุ่นและยังไม่ได้แต่งงาน^๑ แต่การมีสิทธิในการเลือกคู่ครองเองก็ทำให้เธอเสียสิทธิในการรับเครื่องประดับ เพชรนิลจินดาของตระกูล และเจ้าบ่าวก็ไม่ต้องเสียค่าสินสอดแต่งงานให้แก่บิดาของเจ้าสาว^๒ และการแต่งงานแบบนี้^๓ ใช้ได้กับหญิงสาวทุกรวรรณะ ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์ได้กล่าวถึงสิทธิของสตรีในการเลือกคู่ครองได้เอง ดังนี้

ในมनुสมฤติมีข้อความว่า หญิงสาวเมื่อเข้าวัยรุ่นแล้ว แต่บิดาของเธอไม่อาจหาสามีที่เหมาะสมให้ไ้ภายในเวลา ๓ ปี เธอมีสิทธิเลือกสามีผู้ทัดเทียมกับเธอ

^๑ J. Jolly, Hindu Law and Custom, pp. 110 - 111.

^๒ Mn. 9.92.

alamkāram nādādīta pitryam kanyā svayamvarā /
mātrkam bhrātrdattam vā stenā syād yadi tam haret //

^๓ การแต่งงานแบบนี้เรียกว่า การแต่งงานแบบสยุมพร (สวยมพร) คือ การแต่งงานที่เจ้าสาวเลือกสามีเอง การแต่งงานแบบสยุมพรมี ๒ แบบ แบบที่ธรรมดาที่สุดคือ เจ้าสาวเลือกสามีเองโดยพ่อหรือผู้ปกครองไม่ได้ยุ่งเกี่ยวและอีกแบบคือ เจ้าสาวเลือกสามีโดยพ่อหรือผู้ปกครองจัดให้มีการประลองฝีมือในการรบ การสยุมพรแบบนี้ถือเป็นเรื่องใหญ่โต และทำอย่างละเอียดรอบคอบ เป็นพิธีที่จำกัดอยู่เฉพาะในราชตระกูลเท่านั้น.

ได้เอง^๑ แต่ในเคาตมสมฤติและวิษณุสมฤติ มีการกำหนดเวลาให้เร็วกว่านั้นอีก โดยกำหนดไว้เพียง ๓ เดือน^๒

การที่สตรีเลือกคู่ครองโดยตนเอง ไม่มีพ่อแม่หรือผู้อื่น ๆ เป็นผู้เลือกให้ อาจเป็นผลให้เธอได้สามีไม่คู่ควรกับเธอก็ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์จึงกำหนดกฎเกณฑ์ในการเลือกคู่ครองไว้ว่า

หญิงสาวควรจะแต่งงานกับชายที่มาจากครอบครัวที่ดี^๓ มั่งคั่ง ไม่เป็นโรค ไม่เป็นหมัน ฉลาด หนุ่มแน่น วรณะเสมอกัน มีชื่อเสียง และมีความ

^๑Mn. 9.90 - 91.

trīṇi varṣānyudīkṣeta kumāry r̥tumatī satī /
 ūrdhvaṃ tu kālādetasmādvindeta sadṛśaṃ patim //
 adīyamānā bhartāraṃ adhigacched yadi svayam /
 nāinaḥ kimcid avāpnoti na ca yaṃ sād̥higacchati //

ดูเทียบ Vās. 17.65 - 68; Bau. 4.1.2 และ Yāj. 1.64.

^๒Gau. 18.20; Vis. 25.40 - 41.

^๓Mn. 3.7. ครอบครัวที่ดีจะต้องไม่มีลักษณะ ๑๐ ประการ ดังนี้คือ

๑. ละเลยคำสั่งสอนศักดิ์สิทธิ์
๒. ไม่มีลูกชาย
๓. ไม่ศึกษาพระเวท
๔. มีชนกยาว
๕. เป็นโรคสีดวง
๖. เป็นวัณโรค
๗. เป็นโรคกระเพาะ
๘. เป็นโรคลมบ้าหมู
๙. เป็นโรคเรื้อนค้ำ
๑๐. เป็นโรคเรื้อนขา.

สามารถเป็นที่รักของคนทั่วไป^๑ อนึ่ง หญิงสาวที่เลือกสามีเองจะต้องคืนสมบัติ
ทั้งหมดให้แก่บิดามารดาและพี่ชาย หากเธอนำไปด้วย จะถือว่าเธอเป็นขโมย
และเจ้าบ่าวไม่ต้องเสียค่าสินสอดให้แก่บิดาของเธอ และต่อมาบิดาก็จะไม่มีสิทธิ
ในตัวเธอต่อไป^๒

พอสรุปได้ว่า สตรีมีสิทธิในการเลือกคู่ครองก็จริง แต่ก็มีเงื่อนไขซึ่งทำ
ให้เธอต้องเสียสิทธิในการรับทรัพย์สินที่บิดามารดาและพี่ชายมอบให้

^๑Yāj. 1.54 - 55.

daśapurusaḥ vikhyātāc chrotriyānāṃ mahākulāt /
sphītād api na sañcārirogadoṣasamanvitāt //
etāir eva guṇāir yuktaḥ savarnaḥ śrotriyo varah /
yatnāt pariḥṣitaḥ puṃstve yuvā dhīmān janapriyaḥ //
และอ้างใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II.

Part I, p. 431.

^๒Mn. 9.92 - 93.

alamkāraṃ nādadīta pitryaṃ kanyā svayamvarā /
mātrkaṃ bhrātrdattam vā stenā syād yadi tam haret //
pitre na dadyāc chulkaṃ tu kanyāṃ ṛtumatīm haran /
sa hi svām yād atikrāmed ṛtūnāṃ pratirodhanāt //

ดูเทียบ Gau. 18.20.

และอ้างใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II.

Part I, p. 523.

สิทธิในการหย่าร้าง

การแต่งงานเป็นความสัมพันธ์อันศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เพราะมีการทำพิธีและให้คำมั่นสัญญาต่อหน้าไฟศักดิ์สิทธิ์ เพื่อยืนยันว่าคู่สมรสจะแยกจากกันไม่ได้ และเมื่อผ่านพิธีโหมหรือพิธีถวายเครื่องสังเวทลงในไฟและพิธีสัปดาห์ (Saptapadi) ซึ่งเจ้าชายนำเจ้าสาวเดินไปด้วยกันเจ็ดก้าวแล้วก็ถือว่าการแต่งงานนั้นสมบูรณ์ และเป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคงถาวรมีอายุจะยลล้างไค^๑ ในมนุสมฤตีกกล่าวว่า หญิงสาวจะถูกยกให้แต่งงานได้เพียงครั้งเดียว^๒ เพราะมนตร์ในพระเวทกำหนดขึ้นสำหรับการแต่งงานของหญิงสาวพรหมจารีเท่านั้น^๓ แมว่าภรรยาหรือสามีจะเป็นปกติ (จันทาล) ก็ไม่ถือว่าการแต่งงานสิ้นสุดถาวรยกกระทำผิดประเวณี เธอก็ยังคงเป็นภรรยาของเขา หลังจากที่เธอทำพิธีล้างบาปแล้ว เธอก็จะอยู่ร่วมกับสามีต่อไปได้

^๑ P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part I, p. 619.

^๒ Mn. 9.47.

sakṛdamśo nīpatati sakṛt kanyā pradīyate /
sakṛd āha dadānīti trīṇy etāni satām sakṛt //

อุทัย yāj. 1.65.

^๓ Mn. 8.226.

pānigrahanikā mantrāḥ kanyāsv eva pratiṣṭhitāḥ /
nākanyāsu kvacinrñām luptadharmakriyā hi tāḥ //

โดยไม่ต้องทำพิธีแต่งงานใหม่^๑

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสามีจะได้รับอนุญาตให้ทิ้งภรรยาและแต่งงานกับ
ผู้หญิงอื่น เพราะความผิดบางประการของเธอ แต่ภรรยาก็ยังคงอยู่ในสภาพที่
ดำเนินชีวิตอย่างยากลำบากในสภาพที่ถูกทอดทิ้ง ซึ่งนั่นไม่ใช่เป็นการหย่าร้าง
เพราะการหย่าร้างหมายถึงการหมดสภาพของการแต่งงาน และความหมายของ
คำนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักในหมู่นักกฎหมายอินเดีย^๒ แต่ถึงกระนั้นก็มีข้อความบางตอนที่
ทำให้เข้าใจว่า สามีและภรรยามีโอกาสหย่าร้างกันได้โดยเหตุผลบางประการ ดังนี้

ภรรยาที่มีสิทธิมีสามีใหม่ได้ ถ้าสามีสูญหายหรือตายไป หรือกลายเป็น
นักบวช หมดสมรรถภาพ ถูกไล่ออกจากวรรณะ^๓ หรือสามีหมดสมรรถภาพและเธอ
รอมารั้งปีแล้ว^๔ หรือสามีแสดงกำลังกับผู้หญิงอื่นแต่ไม่สามารถแสดงกำลังกับเธอเอง^๕

^๑Mn. 11.177 - 178.

sā cet punaḥ pradusyet tu sadrśenopayantritā /
kṛccham cāndrāyanam cāiva tad asyāḥ pāvanam smṛtam //
yat karoty eka rātreṇa vṛsalis evanād dvijah /
tad bhāiksabhugjapan nityam tribhir varṣair vyapohati //
ดูเทียบ Vās. 21.6.

^๒P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part I,
p. 620.

^๓Nār. 12.97.

^๔Nār. 12.16.

^๕Nār. 12.18.

หรือสามีตายในขณะที่การแต่งงานยังไม่สมบูรณ์^๑

อนึ่ง ในกรณีที่สามีเดินทางไปต่างแดนเกินเวลาที่กำหนด อาจถือว่า
พันธะของการแต่งงานระหว่างสามีและภรรยาสิ้นสุดลงได้ ดังนั้นเธอมีสิทธิที่จะมี
สามีใหม่ ขอกำหนดเกี่ยวกับระยะเวลาที่ภรรยาต้องรอคอยการ เดินทางกลับของ
สามี นารทสมฤตีกำหนดไว้ ดังนี้

เมื่อเจ้าบ่าวเดินทางไปต่างแดนหลังจากสมรสกับเจ้าสาวแล้ว ให้เธอ
คอยจนกระทั่งมีระดู ๓ ครั้ง แล้วเธอมีสิทธิเลือกเจ้าบ่าวใหม่ได้^๒ ถ้าได้อยู่รวม
กันฉันสามีภรรยาและมีบุตรด้วยกัน กฎหมายกำหนดว่าให้หญิงวรรณะพราหมณ์คอย
การกลับมาของสามี ๘ ปี ผู้หญิงวรรณะกษัตริย์คอย ๖ ปี ส่วนผู้หญิงวรรณะไวศยะ
คอย ๔ ปี แต่ถ้าไม่มีบุตรด้วยกัน ผู้หญิงวรรณะพราหมณ์คอย ๔ ปี ผู้หญิงวรรณะ
กษัตริย์คอย ๓ ปี และผู้หญิงวรรณะไวศยะคอย ๒ ปี ไม่มีข้อกำหนดเรื่องระยะ
เวลาให้หญิงวรรณะศูทรปฏิบัติ กล่าวคือว่าเมื่อสามีไม่อยู่และยังไม่ได้รับข่าวคราว
ของเขา ภรรยาควรคอยเป็น ๒ เท่าของระยะเวลาที่กล่าวไว้ข้างตน พระผู้สร้าง
โลก (พระเจ้า) เป็นผู้วางข้อกำหนดนี้ และถือว่าไม่เป็นความผิดของผู้หญิง ถ้า
เธอจะไปอยู่กับชายอื่นเมื่อพ้นเวลาที่กำหนดแล้ว^๓

วาสิष्ठธรรมศาสตร์มีข้อกำหนดเวลาที่แตกต่างกันออกไปบ้าง ดังนี้

ถ้าภรยามีบุตรให้แก่สามี กฎหมายกำหนดว่า ภรรยาวรรณะพราหมณ์
และวรรณะกษัตริย์คอย ๕ ปี ภรรยาวรรณะไวศยะคอย ๔ ปี ภรรยาวรรณะศูทร

^๑ Vās. 17.74; Bau. 4.1.16.

^๒ Nār. 12.24.

^๓ Nār. 12.98 - 101.

คอย ๓ ปี แต่ถาภรรยาไม่สามารถมีบุตรให้แก่สามีได้ ภรรยาบรรณะพราหมณ์
คอย ๔ ปี ภรรยาบรรณะกษัตริย์คอย ๓ ปี ภรรยาบรรณะไวศยะคอย ๒ ปี และ
ภรรยาบรรณะศูทรคอย ๑ ปี^๑

อนึ่ง มนุสมฤติ ได้กำหนดเงื่อนไขการคอยสามีไว้ว่าขึ้นอยู่กับจุดประสงค์
ของการจากไปของสามีด้วยดังนี้ ถ้าสามีเดินทางไปเกี่ยวกับหน้าที่ทางศาสนา
ภรรยาต้องคอย ๔ ปี ถ้าไปศึกษาเล่าเรียนคอย ๖ ปี ถ้าไปเพื่อความสนุกสนาน
เพลิกเพลินคอย ๓ ปี^๒ ในกรณีที่สามีไปศึกษานั้น เคาตมสมฤติเห็นว่า ภรรยา
บรรณะพราหมณ์ควรคอยถึง ๑๒ ปี ถ้าช่วงระยะเวลาที่รอคอยผ่านพ้นไปแล้ว
น้องชายของสามีจะมีสิทธิในตัวเธอ^๓ แต่บางกรณี เช่น ถ้าสามีหายไป ภรรยาต้อง
คอย ๖ ปี และถ้าได้รับข่าวคราวของเขาเธอต้องไปหาเขา ถ้าสามีสละความสุข
ทางโลก ภรรยาต้องออกกลืนไม่ไปรวมภริมย์กับชายอื่น^๔

อย่างไรก็ดี สามีสามารถมีภรรยาใหม่ได้โดยที่เธอไม่มีสิทธิคัดค้านแต่
ประการใด ถ้าเธอประพฤตินั้นก็คือ คัมสุรา ประพฤติเสียหายน่าตำหนิมาก

^๑ Vās. 17.78.

^๒ Mn. 9.76.

proposito dharmakāryārtham pratīksyo'stāu narah samāh /
vidyārtham sat yaso'rtham vā kāmārtham trīms tu

vatsarān //

^๓ Gau. 18.17 - 18.

^๔ Gau. 18.15 - 16.

แสดงความเกลียดชังสามี เป็นโรคและประสงค์ร้ายต่อสามี^๑ มีมลทินไม่บริสุทธิ์^๒ เป็นหมัน ให้กำเนิดบุตรหญิงเท่านั้น ชัดแย้งกับสามีเสมอ ๆ^๓ หรือละทิ้งหน้าที่ทางศาสนา^๔

มนุสมฤติระบุเวลาในเรื่องนี้ไว้แน่นอนดังนี้คือ สามีจะมีภรรยาใหม่ได้ถ้าภรรยาเดิมเป็นหมันไม่มีบุตรในระยะเวลา ๘ ปี ส่วนสตรีที่มีลูกและตายหมดสามีจะมีภรรยาใหม่ได้ในระยะเวลา ๑๐ ปี ส่วนสตรีที่ให้กำเนิดลูกผู้หญิงสามีจะมีภรรยาใหม่ได้ในระยะเวลา ๑๑ ปี และสามีจะมีภรรยาใหม่ได้ทันทีถ้าภรรยาเดิมชอบทะเลาะ^๕ ส่วนแพชาชน ธรรมศาสตร์ กำหนดระยะเวลา

^๑ Mn. 9.80.

madyapā sādhuṽṛttā ca pratikūlā ca yā bhavet /
vyādhitā vādhivettavyā himsrārthaghnī ca sarvadā //
ดูเทียบ Yāj. 1.73.

^๒ Mn. 9.72.

vidhivat pratigrhyāpi tyajet kanyāṃ vigarhitām /
vyādhitām vipradustām vā chadmanā copapāditām //
ดูเทียบ Vis. 5.162 และ Yaj. 1.66.

^๓ Nār. 12.94.

^๔ Āp. 2.5.11.12 - 14.

^๕ Mn. 9.81.

vandhyāṣṭame'dhivedyābde daśame tu mṛtaprajā /
ekādaśe strī janani sadyastvapriyavādini //

แตกต่างกันไปจากนุสุมฤติคังนี้ สามีจะมีภรรยาใหม่ใดถ้าภรรยาเดิมเป็นหมันไม่มีบุตรในระยะเวลา ๑๐ ปี สตรีที่มีลูกและตายหมดสามีจะมีภรรยาใหม่ได้ในระยะเวลา ๕ ปี และสตรีที่ให้กำเนิดแต่ลูกผู้หญิง สามีจะมีภรรยาใหม่ได้ในระยะเวลา ๑๒ ปี^๑

ถ้าพิจารณาตามข้อความที่กล่าวข้างต้นทั้งหมด จะเห็นได้ว่า สตรีมีโอกาสมหาร่างจากผู้ชายน้อยมาก แม้สามีจะชั่วช้าเลวทรามอย่างไรก็ตาม ทั้งนี้ เพราะสังคมสนับสนุนให้เธอซื้อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี ส่วนสามีแม้เพียงภรรยาแสดงความเกลียดชัง เขาก็สามารถจะเลิกร่างจากเธอได้

อนึ่ง ถ้ามีการหย่าร้างเกิดขึ้น ภรรยาจะเสียสิทธิที่เธอจะได้รับ คือ

๑. เธอจะไม่ได้รับการคุ้มครองป้องกันจากสามี
๒. เธอจะไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากสามี
๓. เธอจะไม่ได้รับความซื่อสัตย์ของสามีที่พึงมีต่อเธอ^๒

สิทธิในการศึกษา

สตรีจะได้รับการศึกษาหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสาเหตุบางประการ เช่น อายุในการแต่งงานของหญิงสาว เคาตมสมฤติ ไม่ได้กำหนดอายุแต่งงานของหญิงสาวไว้แน่นอนเพียงแต่กล่าวว่า หญิงสาวควรแต่งงานก่อนวัยรุ่น^๓ หรือก่อนที่

^๑Bau. 2.2.4.6.

^๒L. Sternbanch, Juridical Studies in Ancient Indian Law (Delhi : Motilal Banarsidass, 1965), 1 : 465.

^๓Gau. 18.21.

เธอจะสวมเสื้อผ้าด้วยซ้ำไป^๑ แต่มนุษย์ที่ระบุนอายุไว้แน่นอนว่า ผู้ชายอายุ ๓๐ ปี สามารถแต่งงานกับหญิงอายุ ๑๒ ปี และผู้ชายอายุ ๒๔ ปี สามารถแต่งงานกับหญิงอายุ ๘ ปี^๒ และพ่อที่ไม่แต่งงานให้ลูกสาวเมื่อถึงวัยอันสมควร ถือว่ามีความผิดอย่างมหันต์ เป็นพ่อที่เลวทราม^๓ เป็นบาป^๔ และจะได้รับการตักเตือนเหยียดหยาม สมควรลงโทษตามกฎหมาย^๕ ดังนั้น พ่อจะต้องแต่งงานให้ลูกสาวทันทีก่อนที่เธอจะมีระดู แม้ว่าเธอยังเล็กอยู่ก็ตาม ถ้าเธอยังอยู่ในบ้านของพ่อจนกระทั่งบรรลุนิติภาวะ เขาก็จะมีความผิดทางอาญารัฐานฆ่าเผาพันธู์หลายครั้งหลายหนตาม

^๑Gau. 18.23.

^๒Mn. 9.94.

triṃśadvāṣṭodvāhet kanyāṃ hr̥dyāṃ dvādaśāvārsikīm /
tryaṣṭavarṣo'sṭavarṣāṃ vā dharme sīdati satvarah //

^๓Mn. 9.4

kāle'dātā pitā vācyo vācyāś cānupayan patih /
mr̥te bhartari putras tu vācyo mātur arakṣitā //

ดูเทียบ Yāj. 1.64.

^๔Mn. 9.93.

pitre na dadyāc chulkam tu kanyāṃ ṛtumatīm heran /
sa hi svāmyād atikrāmed ṛtūnāṃ pratirodhanāt //

ดูเทียบ Nār. 12.27. และ Gau. 18.22.

^๕Brh. 24.3; Vās. 17.69.

จำนวนของการมีระดูผ่านไปโดยปราศจากสามี^๑

ข้อความที่กล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า สังคมอินเดียนิยมให้ผู้หญิงแต่งงานตั้งแต่ยังเด็ก ซึ่งความจริงแล้วควรจะเป็นวัยสำหรับการศึกษาหาความรู้ ดังนั้น ช่วงระยะเวลาที่ผู้หญิงจะได้รับการศึกษาจึงเหลือน้อย หน้าที่ของเธอ คือ การรับใช้สามีซึ่งเหมือนกับศิษย์รับใช้ครู และปฏิบัติหน้าที่ทางบ้านเหมือนกับศิษย์ปฏิบัติหน้าที่ทำพิธีบูชาไฟนั่นเอง^๒ ด้วยเหตุนี้ พิธีแต่งงานจึงเข้าไปแทนที่พิธีอุปนัย^๓

^๑ Vās. 17.70 - 71; Gau. 18.30; Nār. 12.25 - 26;

Bau. 4.1. 12 - 13; Yāj. 1.67.

^๒ Mn. 2.67.

vāivāhiko vidhiḥ strīnām saṃskāro vāidikaḥ smṛtaḥ /
patisevā gurāu vāso grhārtho'gniparikriyā //

ดูเทียบ Nār. 22.32; Viś. 27.14. และ Yāj. 1.13.

และอ้างใน S. Radhakrishnan, Religion and Society, p. 145.

R.C. Majumdar, The History Culture of the Indian people, 2 : 564.

C.P. Ramaswami Aiyar, The Culture Heritage of India (Culcatta : The Ramankrishana Mission Institute of Culture, 1969), 2 : 607.

^๓ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 33.

พิธีอุปนัย เป็นพิธีสังสการที่สำคัญพิธีหนึ่งสำหรับพวกทวิชาติ ผู้ชายทุกคนต้องเข้าพิธีอุปนัย เพื่อเป็นพรหมจารี และศึกษาพระเวท อายุที่กำหนดไว้สำหรับเข้าพิธีอุปนัยของผู้ชาย แคละวรรณะแตกต่างกันคือ พรหมณ์เข้าพิธีนี้เมื่ออายุ ๕ ขวบ กษัตริย์เมื่ออายุ ๑๑ ขวบ และไวศยเมื่ออายุ ๑๒ ขวบ ผู้ที่ผ่านพิธีอุปนัยแล้วถือว่าเป็นทวิชาติโดยสมบูรณ์.

ของสตรี^๑

เมื่อถือว่าพิธีแต่งงานเป็นพิธีอุปนัยของสตรี ดังนั้นพิธีอุปนัยจึงไม่
จำเป็นสำหรับสตรีอีกต่อไป และสิ่งนี้เป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสตรี
ไม่ได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาเล่าเรียน ดังนั้นเธอจึงไม่สามารถท่องมนตร์พระเวท
ได้ ฐานะของเธอถูกลดลงมาเทียบเท่ากับศูทร^๒ ซึ่งถือว่าไม่สมควรที่จะท่องมนตร์
พระเวทและศึกษาพระเวทต่อไป^๓

สิทธิในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วว่า สตรีมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อยและสังคม
ยังพิจารณาว่าเป็นผู้ที่อ่อนแอขาดคุณสมบัติที่ดี และมีแต่ความเท็จ^๔ ดังนั้น จึงเป็นผล

^๑ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 348.

^๒ Mn. 5.139.

trirācāmedapah pūrvam dviḥ pramṛjyāt tato mukham /
śārīram śāucam icchanhi strī śūdras tu sakṛtsakṛt //

^๓ Mn. 10.126.

na śūdre pātakam kimcin na ca saṃskāram arhati /
nāsyādhikāro dharme'sti na dharmātpratiśedhanam //

ดูเทียบ Yāj. 3.262.

^๔ Mn. 9.18.

nāsti strīnām kriyā mantrāir iti dharme vyavasthitih /
nirindriyā hy amantrās' ca striyo'nṛtam iti sthitih //

ดูเทียบ Bau. 1.5.11.7.

และอ้างใน Shakuntala Rao Shastri, Women in the Sacred Law, p. 96.

กระทบกระเทือนถึงสิทธิในกานการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของสตรี ซึ่งจะกล่าวต่อไป

ทัศนคติที่ว่าผู้หญิงไม่บริสุทธิ์เมื่อเทียบกับผู้ชาย จึงไม่สมควรที่จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้สตรีถูกลดความสำคัญทางศาสนาลง สตรีในระหว่างมีระดูถือว่าไม่บริสุทธิ์^๑ ไม่เหมาะสำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพราะพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นจะถูกทำลาย^๒ ไม่เป็นที่พอใจของเทพเจ้า แม้กระทั่งพรหมณ์ก็ห้ามกินอาหารที่สตรีเป็นผู้นำมาถวาย^๓ สิทธิพิเศษในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สตรีจะได้อีกก็เป็นเพียงมีส่วนร่วมร่วมกับสามีเท่านั้น แม้ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะกำหนดว่า พิธีทางศาสนาต่าง ๆ นั้น สามีและภรรยาจะต้อง

^๑ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 194.

^๒ P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part I, p. 558.

^๓ Mn. 4.205.

nāśrotriyatate yajñe grāmayājikrte tathā /
striyā klībena ca hute bhuñjīta brāhmaṇaḥ kvacit //

ดูเทียบ Gau. 17.18; Āp. 1.6.18.7. และ Yāj. 2.168.

กระทำร่วมกันและได้รับผลจากการกระทำร่วมกันก็ตาม^๒ แต่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของสตรีที่แต่งงานนั้นก็มิเงื่อนไขที่ว่า จะต้องได้รับอนุญาตจากสามีเสียก่อน จะเห็นได้จากข้อความดังนี้

ภรรยาไม่สามารถทำพิธีบูชาวงสรวง บำเพ็ญพรต และออกอาหารได้นอกจากจะได้รับอนุญาตจากสามี ถ้าเธอเพียงแต่เชื่อฟังสามีเธอก็จะบรรลุสวรรค์^๓ และเธอมีสิทธิที่จะอุทิศอาหารที่ทำในคอนเยนส่งไปเป็นเครื่องพลีในพิธีไวศวเทพ^๔

^๑Mn. 9.96.

prajanārtham striyaḥ sr̥stāḥ samtānārtham ca mānavāḥ /
tasmāt sādharāno dharmāḥ śrutāu patnyā sahoditāḥ //

และอ้างใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra,

Vol II. Part I, pp. 556, 561.

Shakuntala Rao Shastri, Women in the Sacred Law,
p. 88.

J. Talboys Wheeler, India of the Brahmanic Age,
2 : 571.

^๒Ap. 2.6.13.17 - 19; P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part I, p. 557.

^๓P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part I, p. 558.

^๔พิธีไวศวเทพ เป็นชนิดหนึ่งของพิธีศราทธ. คือ การปฏิบัติการอุทิศส่วนกุศลสำหรับบรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจะต้องทำโดยบุตรอง-เวือน ทั้งในคอนเขาและคอนเยน เพื่อส่งไปถึงวิศวเทพ พร้อมถวายการทอมนตร์พระเวท แต่ในกรณีที่สตรีเป็นผู้กระทำจะต้องไม่ทอมนตร์พระเวท (ดูรายละเอียดใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part II. pp. 741 - 748).

ใดแต่ไม่มีการทองมนตร์พระเวทประกอบ^๑

อนึ่ง ระบบวรรณะมีส่วนสำคัญที่จะทำให้สตรีได้รับสิทธิพิเศษในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างกันไป กล่าวคือ ภรรยาที่อยู่วรรณะเดียวกับสามี จะมีสิทธิกระทำพิธีศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่ทำเป็นประจำร่วมกับสามี และสามารถปรากฏตัวคู่กับสามี^๒ ภรรยาคนแรกเท่านั้นที่มีสิทธิ^๓ แม้เธอจะอายุน้อยที่สุดไ้ในบรรดาภรรยาทั้งหลายก็ตาม ถ้าสามีให้หญิงอื่นทำหน้าที่แทนเขาจะมีสภาพเหมือนกับจัณฑาล^๔ เป็นที่ชิงชังของคนทั่วไป แต่ถ้าไม่มีภรรยาที่อยู่ในวรรณะเดียวกัน ภรรยา

^๑Mn. 3.121.

sāyam tvannasya siddhasya patny amantram balim haret /
vāisvadevaṃ hi nāmāitatsāyamprātar vidhiyate //

^๒Mn. 9.86.

bhartuḥ śarīrasūsṛsām dharmakāryaṃ ca nāityakam /
svā cāiva kuryāt sarveṣāṃ nāsvejātiḥ kathamcana //
ดูเทียบ Yāj. 1.88.

และอ้างใน A Berriedale Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, VIII (1915):
p. 452.

^๓Ibid. p. 453. และ Viṣ. 26.1.

^๔Mn. 9.87.

yastu tat kārayen mohāt sajātyā sthitayānyayā /
yathā brāhmanacāṇḍālah pūrvadr̥ṣṭas tathāiva saḥ //
ดูเทียบ Viṣ. 26.2.

ที่อยู่วรรณะใกล้เคียงที่สุดจะได้รับสิทธินี้^๑

ส่วนภรรยาที่อยู่ในวรรณะศูทรจะไม่ได้รับการยอมรับแม้จะเป็นภรรยาคนแรกของชายวรรณะไวศยะ หรือกษัตริย์ก็ตาม ถึงเธอจะได้รับความทุกข์ยากสักปานใดก็จะไม่ได้รับการเห็นใจ/และถ้าชายทวิษแต่งงานกับสตรีวรรณะศูทรในไม่ช้าครอบครัวและลูกหลานจะกลายเป็นศูทรด้วย^๒ เพราะหมั้นที่ร่วมอภิรมย์กับสตรีวรรณะศูทรและมีลูกด้วยกัน เขาจะเสียตำแหน่งพราหมณ์ เมื่อตายแล้วจะตกนรกและวิญญานของบรรพบุรุษและเทพเจ้าจะไม่กินอาหารที่เขานำไปถวายในพิธีบวงสรวงต่าง ๆ^๓ ภรรยาวรรณะศูทรมีไว้สำหรับชื่นชมด้วยความใคร่เท่านั้น เธอไม่มีสิทธิเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพร้อมกับสามีแต่อย่างใด^๔

^๑ Vis. 26.3.

^๒ Mn. 3.14 - 15.

na brāhmanaksatriyayorāpady api hi tiṣṭhatoḥ /
kaśmims' cid api vṛttānte sūdrā bhāryopadiśyate //
hīnajāṭistriyaṃ mohādudvahanto dvijāṭayaḥ /
kulāny eva nayantyāśu sasamtānāni sūdratām //

^๓ Mn. 3.17 - 18.

sūdrām śayanamāropya brāhmaṇo yātyadhogatiṃ /
janayitvā sutam tasyāṃ brāhmaṇyād eva hīyate //
dāivapitryātithēyāni. tat pradhānāni yasya tu /
nāśnanti pitṛdevāstan na ca svargam sa gacchati //

^๔ Vās. 18.18; Vis. 26.5. และ A.S. Altekar, The Posi-

นอกจากนั้นสตรีที่แต่งงานแบบอสูร^๑ จะไม่มีสิทธิร่วมกระทำพิธีศักดิ์-
สิทธิ์ทางศาสนาให้แก่เทพเจ้าหรือวิญญาณต่าง ๆ ใด^๒ และสตรีที่ร่วมประเวณีกับ
คฤกษทามอย่างเด็ดขาด^๓ ส่วนเด็กหญิง สตรีที่แต่งงานแล้ว แต่อายุยังน้อย
ไม่สามารถทำพิธีบูชาไฟ (อคฺนีโศคร) เพราะไม่รู้พระเวท และขาดทักษะในการ
ทำพิธีไวตานะ^๔ (ไวตาน) ของที่ให้อินพินั้นจะจมสู่รกรกด้วย^๕

การแต่งงานแบบอสูรหรือแบบมนุษย์ เป็นแบบหนึ่งของการแต่งงาน
๔ แบบ การแต่งงานแบบนี้หมายถึงการยกลูกสาวให้แต่งงานหลังจากที่เจ้าบ่าว
ได้ให้ทรัพย์สินจำนวนมากเท่าที่จะหาได้ จนเป็นที่พอใจแก่บิดาหรือผู้ปกครองของ
เจ้าสาวหรือแก่เจ้าสาวเอง เท่ากับเป็นการซื้อเจ้าสาว การแต่งงานแบบนี้ไม่
เป็นที่ยอมรับ เพราะถือว่าเป็นการขายลูกสาว

^๒ Bau. 1.11.21.2; Vās. 1.38.

^๓ Vās. 21.9; Yāj. 1.70.

^๔ พิธีไวตานะ เป็นพิธีที่ปฏิบัติด้วยไฟศักดิ์สิทธิ์ ๓ ชั้น.

^๕ Mn. 11.36 - 37.

na vāi kanyā na yuvatir nālpavidyo na bāliśah /
hotā syād agnihotrasya nārto nāsamskr̥tas tathā //
narake hi patanty ete juhvantah sa ca yasya tat /
tasmād vāitānakusālo hotā syād vedapāragah //

ดูเทียบ Āp. 2.2.5.18 - 19; Gau. 2.4. และ Vās. 2.6.

จากข้อความที่กล่าวแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า สิทธิของสตรีในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีแนวโน้มว่าถูกจำกัดสิทธิมากกว่าที่เคยได้รับในสมัยพระเวท ทั้งนี้เพราะความเชื่อที่ว่าผู้หญิงไร้ความสัตย์ และการยกเลิกพิธีอุปนัยของผู้หญิงอันเป็นผลทำให้เธอไม่ได้รับการศึกษา ทำให้ฐานะทางสังคมของผู้หญิงเสื่อมทรามลงมาเท่ากับพวกผู้ชาย ความเชื่อทางศาสนาของพวกเธอก็เป็นเพียงแต่รับฟังความเชื่อสัตย์จริงรักภักดีเชื่อถืออย่างงมงายเท่านั้น

สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

เนื่องจากสตรีไม่ได้รับการศึกษาและแต่งงานตั้งแต่วัยเด็ก ฐานะของเธอจึงเสื่อมถอยลงโดยทั่ว ๆ ไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สตรีสูญเสียสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิในการทำพิธีทางศาสนา ซึ่งเกี่ยวพันถึงสิทธิด้านการรับมรดกของสตรีด้วยเช่นกัน^๑ ผู้วิจัยจะแยกกล่าวสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของสตรีเป็น ๓ หัวข้อสำคัญ คือ สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของลูกสาว ของภรรยา และของมารดาตามลำดับ

สิทธิของลูกสาวในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ยอมให้ลูกสาวมีส่วนแบ่งในทรัพย์สินของบิดา โดยให้เหตุผลว่า ลูกสาวก็เหมือนกับลูกชาย เพราะเกิดจากพ่อคนเดียวกัน ดังนั้นผู้อื่นจะมาเอาสมบัติไปได้อย่างไร ในเมื่อลูกสาวยังมีชีวิตอยู่^๒ และอาชีพสัทัมพรธรรม-ศาสตร์ยอมให้ลูกสาวมีสิทธิในการรับมรดกได้แม้จะไม่ค่อยเห็นด้วย โดยกล่าวว่า

^๑ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 237.

^๒ Vis. 17.5; Nār. 13.50; Brh. 55 - 56.

ลูกสาวมีสิทธิรับมรดกได้ในกรณีที่ไม่มีบุคคลเหล่านี้คือ สปีนทะ คุรุ และศิษย์ เธอจึงจะได้รับส่วนแบ่ง^๑ ซึ่งก็เป็นความผันที่ห่างไกลมาก เพราะพวกญาติต่าง ๆ รวมไปถึงชั้นที่ ๘ เขาก็มีความรู้สึกอยากจะให้สมบัติต่าง ๆ ไปใช้ในกิจการสาธารณะมากกว่าที่จะให้แก่ลูกสาว^๒

นอกจากนี้ข้อความที่ปรากฏในมนุสมฤติ วิชาญสมฤติ และยาชญวัลกยธรรมศาสตร์ ยอมให้เฉพาะลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินสมบัติ โดยกล่าวว่า เมื่อพ่อตาย ลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานมีสิทธิได้ส่วนแบ่งประมาณ ๑ ใน ๔ ของส่วนแบ่งมรดกซึ่งพี่ชายหรือน้องชายจะต้องยินยอมแบ่งให้^๓ มนุสมฤติยังได้ระบุโทษไว้อีกว่า ถ้าพี่ชายหรือน้องชายปฏิเสธ เขาจะกลายเป็นจันทาล และมีข้อความในนารทสมฤติว่า หากในครอบครัวไม่มีสมบัติ พี่ชายจะต้องออกค่า-

^๑ Ap. 2.6.14.2 - 4.

^๒ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 237.

^๓ Mn. 9.118.

svebhyo'śebhyastu kanyābhyah prādadyur bhrātarah
prthak / svāt svādamsāc catur bhāgam patitāh syuraditsavah //

ดูเทียบ Vis. 18.35. และ Yāj. 2.124.

และอ้างใน A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 242.

John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage. 5th ed. (London : Stevens and Haynes, Bell Yard, Temple Bar, 1892), p. 545.

ใช้จ่ายในการแต่งงานให้แก่นางสาวด้วย สมบัติที่เขามาได้ด้วยตัวเอง การที่ลูกสาวได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินสมบัติของบิดา เพราะยังไม่ได้แต่งงาน และเป็นหน้าที่ของบิดาที่จะต้องดูแลเธอจนกว่าจะแต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้ว สามีก็มีหน้าที่ดูแลเธอ^๒ ส่วนในวิษณุสมฤติและนารทสมฤติ^๓ ไม่ต้องการให้ลูกสาวมีสิทธิในส่วนแบ่งในทรัพย์สินหลังจากที่บิดาทายแล้ว และถ้ามีการแบ่งสมบัติในระหว่างที่บิดายังมีชีวิตอยู่ ลูกสาวจะไม่มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งใด ๆ เธอจะอยู่ภายใต้การคุ้มครองของบิดาต่อไปจนกว่าเธอจะแต่งงาน และบิดาจะต้องเลี้ยงดูและออกค่าใช้จ่ายในการแต่งงานให้แก่เธอด้วย^๔

อย่างไรก็ตาม มีข้อความปรากฏในยาชยวัลกยธรรมศาสตร์ว่า ลูกสาวรับมรดกของบิดาที่ถึงไว้ได้ โดยกล่าวว่า พ่อจะต้องเอาสินสมรส^๕ (ศุลกะ) ที่ได้จากการแต่งงานมาให้แก่ลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน และลูกสาวผู้มีสิทธิที่จะได้รับ

^๑ Nār. 13.34.

^๒ Nār. 13.27.

และอ้างใน A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 242.

^๓ Vis. 18.34; Nār. 13.13.

และอ้างใน A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 241.

^๔ John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage, p. 545.

^๕ Ibid., p. 576.

J. Jolly, Hindu Law and Custom, p. 191.

มรดกในกรณีที่ไม่มีพี่ชายหรือน้องชาย^๑ ลูกสาวผู้ยังไม่ได้แต่งงานมีสิทธิได้รับ
สินสมรสจากบิดาก็เพราะว่าพ่อมีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูลูก

ลูกสาวมีสิทธิได้รับทรัพย์สินของบิดา จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่วาง
ไว้ ดังต่อไปนี้

ลูกสาวจะเป็นผู้รับมรดกในกรณีที่ไม่มีลูกชาย^๒ ถ้าบิดามีภรรยาหลายคน
แต่ต่างวรรณะกัน ลูกสาวที่เกิดจากแม่วรรณะพราหมณ์ จะเป็นผู้ได้รับทรัพย์สิน^๓
ลูกสาวที่แต่งงานแล้ว คนที่ยากจนจะได้รับมรดกมากกว่าคนที่มั่งมีฐานะดี แต่ลูกสาวที่
ไม่ได้แต่งงานจะได้รับมรดกมากกว่าลูกสาวที่แต่งงานแล้ว^๔ และลูกสาวที่มีวรรณะ
เดียวกับพ่อ แต่งงานกับสามีที่มีวรรณะเดียวกัน และเชื่อเป็นผู้มีคุณธรรมตั้งใจปฏิบัติ
สามี เธอจะได้รับมรดกของพ่อ แต่ลูกสาวที่ไม่บริสุทธ์จะไม่มีสิทธิได้รับมรดก^๕

^๑ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu
Civilization, p. 238.

John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage,
p. 597.

^๒ P.V. Kane, History of Dharmasāstra, 2d ed. (Poona:
Bhandarkar Oriental Research Institute, 1973), 3 : 715.

^๓ Mn. 9.198.

striyām tu yad bhaved vittam pitrā dattam kathamcana /
brāhmanī tad dharet kanyā tad apatyasya vā bhavet //

^๔ P.V. Kane, History of Dharmasāstra, 3 : 715.

^๕ Brh. 25.57; P.V. Kane, History of Dharmasāstra,

นอกจากนี้ ลูกสาวยังมีสิทธิได้รับมรดกคนดัดไปต่อจากลูกชายและแม่^๑

อนึ่ง มีลูกสาวอีกประเภทที่มีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ลูกสาวประเภทนี้ เรียกว่า ปุตรีกา^๒ มีข้อความในคัมภีร์ธรรมศาสตร์กล่าวว่า ลูกชายเป็นเหมือนตัวเราเอง ปุตรีกาก็เหมือนกับลูกชาย ดังนั้น ทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ จะให้ทายาทคนอื่นได้อย่างไร ในเมื่อปุตรีกาซึ่งมีค่าเท่ากับตัวเองยังมีชีวิตอยู่^๓ การที่พ่อแต่งตั้งลูกสาวให้เป็นปุตรีกาแล้ว แมว่าต่อมาพอจะมีลูกชายเขาจะต้องแบ่งสมบัติให้ปุตรีกาเท่า ๆ

---

^๑ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 238.

John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage, p. 599.

P.V. Kane, History of Dharmasāstra, 3 : 714.

^๒ Mn. 9.127; Gau. 28.18; Vās. 17.17; Bau. 2.2.3.15; Vis. 15.5.

ปุตรีกา หมายถึง การที่พ่อไม่มีบุตรชาย จึงได้กำหนดลูกสาวให้เป็นแทน โดยการพูดว่า "ลูกชายที่เธอให้กำเนิดนี้จะต้องเป็นผู้มาทำพิธีในงานศพของฉัน".

^๓ Mn. 9.130.

yathāivāt mā tathā putraḥ putreṇa duhitā samā /
tasyām ātmani tiṣṭhantyaṃ katham anyo dhanam haret //

ดูเทียบ Bau. 2.2.3.14. และ Vās. 17.13.

กันด้วย^๑ พุทธัสปติสมฤติกกล่าวเสริมว่า ลูกที่ถูกตองตามกฎหมายเท่านั้นที่จะเป็น
ผู้รับมรดกของพ่อและบุตรีกาก็ถือว่าเป็นลูกที่ถูกตองตามกฎหมายเช่นกัน^๒

จากที่ยกมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่าบุตรีกามีฐานะเทียบเท่ากับลูกชาย
ที่ถูกตองตามกฎหมาย และแม่แต่ลูกของเธอเองก็มีฐานะเท่ากับลูกของลูกชาย
เช่นกัน^๓ ดังนั้น บุตรีกาจึงมีสิทธิที่จะได้รับส่วนแบ่งในสมบัติ^๔

นอกจากนี้ ลูกสาวยังมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินของแม่ ทั้งที่นัก-
กฎหมายส่วนมากกล่าวถึงสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของลูกชาย โดยกล่าวว่า
ลูกชายสามารถแบ่งสมบัติได้ก็ต่อเมื่อพ่อแม่ตาย หรือโดยการอนุญาตของพ่อหรือเมื่อ
พอลมคความตองการทางเพศ และหมคความโลภ หรือเมื่อแม่หมคการมีระดู ไม่
สามารถมีบุตรได้ต่อไป และเมื่อลูกสาวแต่งงานแล้ว^๕ แต่นารัทสมฤติกกำหนดให้

^๑Mn. 9.134.

putrikāyāṃ kṛtāyāṃ tu yadi putro'nu jāyate /
samas tatra vibhāgaḥ syāj jyeṣṭhata nāsti hi striyāḥ //

^๒Brh. 25.35.

^๓Mn. 9.136.

akṛtā vā kṛtā vāpi yaṃ vindet sadṛśāt sutam /
pāutṛi mātamahestena dadyāt pindaṃ hared dhanam //

ดูเทียบ Mn. 9.139. และ Brh. 1.37.

^๔Vās. 17.15, 25.

^๕Mn. 9.104.

ūrdhvaṃ pituś ca mātuś ca sametya bhrātarāḥ samam /
bhajeranpāitṛkam riktham anīśāste hi jīvatoḥ //

ดูเทียบ Yāj. 2.117; Gau. 28.1 - 2, Bau. 2.2.3.8.

Viś. 18.36; Nār. 13.2 - 3. และ Āp. 2.6.14.1.

ลูกสาวสามารถแบ่งสมบัติของแม่เมื่อแม่ตายแล้ว^๑ และเพาชายนธรรมศาสตร์ วาสิษฐธรรมศาสตร์และวิษณุสมฤติ ระบุอย่างชัดเจนว่า ให้ลูกสาวมีสิทธิแบ่ง ทรัพย์สินสมบัติของแม่ที่ได้จากการแต่งงาน เช่น เครื่องประดับ^๒ เป็นต้น ทรัพย์สิน สมบัติประเภทนี้เรียกว่า สตรีชนะ^๓ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่เป็นมรดกทั่ว ๆ ไป

อนึ่ง เมื่อแม่ตาย สตรีชนะของแม่จะตกเป็นของลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน เป็นอันดับแรก^๔ ถ้าไม่มีลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน สตรีชนะจะเป็นของลูกชายและ

^๑Nār. 13.2.

^๒Bau. 2.2.3.43; Vās. 17.46; Viṣ. 17.21.

^๓P.V. Kane, History of Dharmasāstra, 3 : 772.

J. Jolly, Hindu Law and Custom, p. 194.

John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage, p.703.

สตรีชนะ คือทรัพย์สินที่สตรีได้รับมาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องใน โอกาสที่สำคัญและในช่วงต่าง ๆ ของชีวิตของเธอ เป็นของที่อนุญาตให้สตรีเก็บ รักษาไว้เป็นของตนเองได้.

^๔Mn. 9.131.

mātus tu yāutakam yat syāt kumārībhāga eva saḥ /
dāuhitra eva ca hared aputrasyākhilam dhanam //

และอ้างใน P.V. Kane, History of Dharmasāstre, 3 : 778.

J. Jolly, Hindu Law and Custom, p. 191.

ลูกสาวที่แต่งงานแล้ว สมบัติจะแบ่งให้ทั้งลูกชายและลูกสาวเท่า ๆ กัน^๑ และ
ลูกสาวที่แต่งงานแล้วคนที่ยากจนจะเป็นผู้รับสรีรณะ^๒

จากที่กล่าวแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า ลูกสาวมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สิน
ของพ่อได้ถ้าพ่อไม่มีลูกชาย สำหรับสรีรณะของแม่นั้น ลูกสาวมีสิทธิเหนือกว่า
ลูกชาย โดยเฉพาะลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน ส่วนลูกสาวที่แต่งงานแล้วที่ยากจน
จะมีสิทธิเหนือกว่าลูกสาวที่แต่งงานแล้วแต่ร่ำรวย

สิทธิของภรรยาในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

สตรีที่อยู่ในฐานะภรรยามีสิทธิในทรัพย์สินน้อยมาก เธอไม่มีสิทธิใช้จ่าย
ไม่ว่าเรื่องใด ๆ หากสามีไม่อนุญาต ถึงแม้ทรัพย์สินนั้นจะเป็นส่วนที่เธอได้รับก่อน
การแต่งงาน หรือเมื่อวันแต่งงานจากบิดา ญาติ หรือใคร ๆ ก็ตาม มีข้อความ
ตอนหนึ่งที่ปรากฏในมนุสมฤติและนารทสมฤติระบุว่า ภรรยา บุตรชาย และทาส
ไม่สามารถมีทรัพย์สินเป็นของตนเอง ทรัพย์สินที่ภรรยาหามาได้จะตกเป็นของสามี

Mn. 3.192.

jananyāṃ samsthitāyāṃ tu samam sarve sahodarāḥ /
bhajeraṇ mātrkaṃ riktham bhagīnyas' ca sanābhayah //

และอ้างใน A.S. Altekar, The Position of Women in

Hindu Civilization, p. 230.

^๒Gau. 28.24; Brh. 25.86 - 87.

และอ้างใน J. Jolly, Hindu Law and Custom, p. 192.

A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu
Civilization, p.229.

เธอไม่สามารถนำทรัพย์สินเหล่านั้นมาใช้ได้อย่างอิสระ จะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของสามี^๑ และยาจญ์วัลกยธรรมศาสตร์กล่าวเสริมว่า ภรรยาสามารถใช้ทรัพย์สินต่าง ๆ ในครอบครัวได้ด้วยความยินยอมจากสามีเท่านั้น เธอไม่สามารถจะทำการซื้อขายหรือจำหน่ายสมบัติต่าง ๆ ภายในครอบครัว หากภรรยากระทำดังกล่าวจะถือว่าเป็นเรื่องที่น่าตำหนิอย่างยิ่ง^๒ เธอมีสิทธิในมรดกเมื่อเธอยังอยู่ในครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นเธอจึงไม่มีสิทธิขายมรดก^๓ และภรรยาที่ไม่มีลูกชายจะไม่มีสิทธิได้รับมรดก^๔ หากสามียังมีชีวิตอยู่ภรรยาจะไม่สามารถขอส่วนแบ่งของทรัพย์สิน เพราะการแต่งงานนั้นเธอไม่มีสิทธิในการเป็นเจ้าของสังหาริมทรัพย์ แม้ว่าเธอจะมีความประพฤติดีก็ตาม อาหารหรือที่กินที่เธอจะได้รับก็พอแก่การเลี้ยงชีพเท่านั้น^๕ แต่ถาเป็นสังหาริมทรัพย์ เช่น เครื่องประดับ เพชรพลอย ข้าวของเครื่องใช้ที่มีค่าต่าง ๆ^๖ ค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหาร เครื่องแต่งกาย และน้ำมันของที่ใช้ทาเวลาอาบน้ำ เป็นต้น ของต่าง ๆ เหล่านี้ สตรีมีสิทธิเป็น -

^๑ Mn. 8.416.

bhāryā putras' ca dāsas' ca traya evādhanāḥ smṛtāḥ /
yatte samadhigacchanti yasya te tasya tad dhanam //

ดูเทียบ Nār. 5.41.

^๒ A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 216. อ้างถึง Yāj. 2.52.

^๓ Nār. 7.8.

^๔ P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part I, p. 581.

^๕ Brh. 25.54.

^๖ Ap. 2.6.14.9.

เจ้าของไค้

มีข้อความในอภิสัตัมพธรรมศาสตร์ที่พยายามให้สิทธิแก่ภรรยาโดยกล่าวว่า สามีภรรยามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ ร่วมกัน ภรรยาที่มีสิทธิที่จะใช้จ่ายสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้านไค้ในระหว่างที่สามีไม่อยู่ โดยไม่ถือว่าเป็นการขโมย^๒ ทั้งสามีและภรรยาที่มีสิทธิเหนือทรัพย์สินสมบัติและโดยการอนุญาตของสามีและภรรยาเท่านั้น ผู้อื่นจึงจะมีสิทธิร่วมในสมบัติต่าง ๆ ไค้^๓

นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายอีกมากที่พยายามให้สิทธิแก่ภรรยาเช่นกัน แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ กันไป อาทิ พุทธสัปติสมฤติกกล่าวว่า ภรรยาเป็นครึ่งหนึ่งของสามี เป็นเหตุผลพอที่จะทำให้ภรรยาที่มีสิทธิได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รับมรดกของสามี^๔ แม้ว่าสามีจะตายโดยไม่มีลูกชายก็ตาม^๕ ยาญูวัลกยธรรมศาสตร์และวิษณุสมฤติกก็เห็นด้วยที่จะให้ภรรยาเป็นผู้รับมรดกเป็นคนแรก^๖ นารทสมฤติ เห็นพ้องกับยาญูวัลกยธรรมศาสตร์และวิษณุสมฤติที่ว่า เมื่อสามีตายจะต้องแบ่งทรัพย์สินให้แก่ภรรยาเท่ากับที่แบ่งให้ลูกชาย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการเลี้ยงชีพของเธอ^๗ แต่มนุสมฤติ และ

^๑ Vās. 17.62.

^๒ Āp. 2.6.14.18 - 20.

^๓ Āp. 11.29.3 - 4.

^๔ Brh. 25.55.

^๕ Brh. 25.47 - 49.

^๖ Vis. 17, 4.

^๗ Yāj. 2.123.

pitrbhyām yasya yad dattam tat tasyāiva dhanam bhavet /

pitur ūrdhvaṃ vibhajatām mātā py aṃśam samam haret //

ดูเทียบ Nār. 13.12. และ Vis. 17.34.

เคาตมสมฤติและอาปัสตัมพชรรมศาสตร์เสนอว่า ภรรยาควรจะได้รับส่วนแบ่ง
ในกรณีที่ไม่มีบุตรชาย หรือบุตริกา^๑ เคาตมสมฤติยังกล่าวเสริมอีกว่า เธอมีส่วน
ร่วมในมรดกได้พร้อมกับสปีดะ^๒ และสโคตร^๓

อย่างไรก็ตาม ในยาชฎวัลกยธรรมศาสตร์ มีข้อความที่เข้าข้างสตรี
โดยกล่าวว่า ภรรยาไม่มีสิทธิที่จะได้ส่วนแบ่ง ๑ ใน ๓ ของสมบัติสามีหากสามีทอดทิ้ง
เธอไปแต่งงานกับผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม^๔ และถ้าสามีละทิ้งภรรยาที่มีคุณงาม
ความดี และยกยอกสมบัติของเธอ อีกทั้งปฏิเสธที่จะคืนให้ภรรยาไม่มีสิทธิที่จะฟ้องร้อง
ต่อศาล^๕

^๑Gau. 28.21; Āp. 2.14.2; Mn. 9.187.

^๒สปีดะ หมายถึง ญาติที่เกี่ยวข้องกัน ที่นับเนื่องขึ้นไปได้ ๖ ชั้น หรือนับ
เนื่องลงมาได้ ๖ ชั้น ในการเซนสรวงก่อนชาวแถบรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ในพิธี
ศราทธ (ดูรายละเอียดใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra,
Vol II. Part I, pp. 452 - 478).

^๓Gau. 28.19.

และอาจใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II.
Part I, p. 581.

สโคตร หมายถึง ผู้ที่เกี่ยวข้องกันโดยมีนามสกุลเดียวกัน มี ๒ ประเภท
คือ ไวทิกะสำหรับบรรณะพราหมณ์ หรือในกรณีที่แสดงว่าเป็นผู้สืบเนื่องมาจากฤษี
ตระกูลเดียวกัน และอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า เลกิกะ สำหรับบรรณะอื่นที่ไม่ใช่
พราหมณ์ หรือในกรณีที่แสดงว่าเป็นบุคคลที่ใช้นามสกุลเดียวกัน หรือสืบเชื้อสายมา
จากบรรพบุรุษเดียวกัน (ดูรายละเอียดใน P.V. Kane, History of
Dharmasāstra, Vol II. Part I, pp. 478 - 499).

^๔A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu
Civilization, p. 215. อ้างถึง Yāj. 2.76.

^๕Ibid., p. 216. อ้างถึง Yāj. 2.32.

วาสิษฐธรรมศาสตร์กล่าวว่า สามีจะต้องเลี้ยงดูภรรยาแม้ว่าจะไม่มีสมบัติใด ๆ เป็นของครอบครัวเลยก็ตาม สามีไม่มีสิทธิเดินทางไปอื่น โดยไม่จัดส่วนแบ่งที่เหมาะสมแก่การยังชีพ และค่าใช้จ่ายภายในบ้านให้แก่ภรรยาและถ้าสามีแต่งงานใหม่อีกครั้ง ภรรยาคนแรกจะต้องได้รับการเลี้ยงดู หากว่าภรรยาประสบเคราะห์ร้ายถูกทำร้ายร่างกาย สามีมีหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงดูเธอตลอดไป^๑

พหุสัปติสมฤติ ให้สิทธิแก่ภรรยาเช่นกัน ดังข้อความว่า ถ้าสามีและภรรยาแยกกันอยู่ ภรรยามีสิทธิเรียกร้องสิ่งที่เป็นของเธอได้ ยกเว้นอสังหาริมทรัพย์^๒

อนึ่ง ในแง่การปฏิบัติของสังคม ความคิดนี้ไม่ไค้ผลเลย ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์อื่น ๆ ไม่ยอมรับ และไม่มึนักกฎหมายคนใดที่จะปกป้องสิทธินี้ของเธออย่างจริงจัง^๓

แม้กระนั้น นักกฎหมายยังได้ให้ความคุ้มครองสมบัติที่เป็นของภรรยาภายหลังที่สามีเธอตายแล้ว ผู้ที่รับมรดกจะต้องไม่นำเครื่องประดับต่าง ๆ ที่ภรรยาประดับอยู่ในขณะที่สามีของเธอยังมีชีวิตอยู่หรือทรัพย์สินสมบัติอื่น ๆ ที่เธอได้รับมาจากญาติของ-

^๑Vās. 28.2.

และอ้างใน A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 215.

^๒Brh. 25.53.

^๓A.S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 216.

เธอมาแบ่งกันในระหว่างพวกที่ไ้รับมรดก ผู้ใดเป็นผู้จะถูกลดฐานะเป็นจัณฑาล^๑

นอกจากนี้ ภรรยายังมีสิทธิเหนือสตรีชณะของเธอ กล่าวคือ สามีไม่มีสิทธิจะไ้หรือจัดการสตรีชณะ ภรรยาจะไม่ถูกบังคับให้นำเอาสตรีชณะมาไ้เป็นคาคครองชีพของสามีและลูกถ้าสามีนำมาไ้ เขาจะต้องจ่ายคืนให้เต็มตามจำนวนเดิมที่มีอยู่

มีข้อยกเว้นที่สามีสามารถนำสตรีชณะไปไ้ไ้ได้ในกรณีที่มีความจำเป็นจริง ๆ เช่น

๑. เพื่อเป็นการเลี้ยงดูครอบครัว เมื่อมีความเดือดร้อนอยู่ในภาวะที่ลำบาก อดอยาก
๒. เพื่อพยุงฐานะของครอบครัวในขณะที่สามีถูกจำคุก
๓. เพื่อปฏิบัติกิจทางศาสนา

---

^๑Mn. 9.200.

patyāu jīvati yaḥ strībhir alaṃkāro dhr̥to bhavet /

na tam bhajerandāyādā bhajamānāḥ patanti te //

ดูเทียบ Vis. 17.22. และ Āp. 2.6.14.9.

และอ้างใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra, 3.777.

J. Jolly, Hindu Law and Custom, p. 192.

John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage,

p. 754.

๔. เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเจ็บป่วย^๑

นารทสมุติกล่าวเกี่ยวกับสิทธิของสตรีในการใช้จ่ายสตรีชนะว่า สตรีสามารถที่จะแจกจ่ายสตรีชนะได้เฉพาะสังหาริมทรัพย์เท่านั้น^๒ และการเปลี่ยนแปลงเจ้าของจะไม่ทำให้สตรีหมดสิทธิในสตรีชนะ^๓

จากหลักฐานข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า ภรรยานอกจากจะมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งจากสามีแล้ว เธอยังมีสตรีชนะที่เป็นของเธอ แต่การจะนำทรัพย์สินไปใช้จะต้องได้รับอนุญาตจากสามีเสียก่อน ยกเว้นสตรีชนะซึ่งเธอมีสิทธิอย่างสมบูรณ์

สิทธิของมารดาในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์ กล่าวถึงสิทธิของแม่ในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ดังนี้

^๑Yāj. 2.147.

durbhikṣe dharmakārye ca vyādhāu sampratirodhake /
grhītaṃ strīdhanam bhartā na striyāi dātum arhati //

และอ้างใน A.S. Altekar, The Position of Women in

Hindu Civilization, p. 228.

P.V. Kane, History of Dharmasāstra, 3 : 777.

L. Sternbach, Juridical in Ancient India Law,

1 : 446.

^๒Nār. 1.28.

^๓Nār. 1.83.

แม่จะไ้รับสมบัติของลูกชายในกรณีที่ลูกชายไม่มีลูกชาย^๑ และภรรยา^๒ แต่ถาลูกชายมีภรรยาแม่จะไ้รับสมบัติจากพ่อ^๓ กล่าวคือ ถาลูกชายตายโดยไม่มีลูกชาย สมบัติจะตกเป็นของภรรยา ลูกสาว พ่อและแม่ ตามลำดับ^๔ แต่ยาญวาลกยธรรมศาสตร์ให้สิทธิแม่เสมอพ่อ คือให้แม่รับมรดกของลูกชายต่อจากลูกสาวเช่นเดียวกับพ่อ^๕

นอกจากนี้ แม่ยังมีสิทธิไ้รับส่วนแบ่งจากลูกชาย ถาสามีของเธอตาย^๖ แต่มีขอแม่ว่า เธอจะตองซื้อสตัยต่อสามี ลูก ๆ จึงจะไ้ส่วนแบ่งแก่เธอและให้ตลอดไปจนกว่าเธอจะตาย แต่ถาเธอไม่ซื้อสตัยและไม่บริสุทธิ ลูก ๆ มีสิทธิที่จะ

^๑ Mn. 9.217.

anapatyasya putrasya mātā dāyam avāpnuyāt /
mātary api ca vṛttāyām pitur mātā hared dhanam //

ดูเทียบ Yāj. 2.135.

^๒ Brh. 25.63.

และอาจใน P.V. Kane, History of Dharmasāstra,

3 : 721.

^๓ Vis. 17.7.

^๔ Vis. 17.4 - 6.

^๕ John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage,

p. 599.

^๖ Nār. 13.12.

ไม่ให้ส่วนแบ่งแก่เธอ^๑ และแม่มีสิทธิได้รับสครีณะของลูกสาว ถ้าลูกสาวตาย โดยไม่มีลูก และแต่งงานแบบบสูรหรือแบบรากษส หรือแบบปีศาจ^๒

อนึ่ง สิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของแม่ แม่วานักกฎหมายอินเดีย จะกล่าวต่างกันไปบ้าง แต่พอสรุปได้ว่า ส่วนแบ่งในทรัพย์สินที่แม่จะได้รับนั้น จะได้รับหากว่าลูกชายตายหรือลูกชายไม่มีลูกชาย ทั้งนี้เพราะเธอขาดลูกชายที่จะให้การเลี้ยงดูเธอ

สิทธิในการทำสัญญา

ดังที่กล่าวแล้วว่าสังคมของชาวอารยันอินเดียยกย่องผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และถือว่าผู้ชายเป็นผู้นำของครอบครัว ดังนั้นผู้ชายจึงมีหน้าที่ที่จะต้องจัดหา และแบ่งรายได้อื่น ๆ ให้แก่ภรรยาเพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน อนึ่ง ในกรณีเกิดการขัดสน มีความจำเป็นจะต้องกู้หนี้ยืมสิน สตรีจะมีสิทธิในการทำสัญญาและชดใช้หนี้สิน อย่างไรก็ตามนั้น จะกล่าวต่อไป

^๑ Nār. 13.26.

^๒ Mn. 9.197.

yattvasyāḥ syād dhanam dattam vivāhesv āsurādisu /
aprajāyāmatitāyām mātāpitrostadisyate //

ดูเทียบ Vis. 17.19 - 20; Nār. 13.9. และ Yāj. 2.145.

และอ้างใน A.S. Altekar, The Position of Women in

สัญญาที่สตรีทำจะถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อได้รับคำยินยอมจากสามี ถ้าไม่มีสามีก็ถูกชายและภักษัตริย์ตามลำดับ^๑ ดังนั้น สัญญาที่สตรีทำตามลำพังย่อมเชื่อถือไม่ได้^๒ จากที่กล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าสตรีได้รับสิทธิอันน้อยมากในการทำสัญญา เพราะต้องอยู่ในความยินยอมของผู้อื่น

ส่วนการจ่ายหนี้สินนั้น นารทสมฤติและวิษณุสมฤติ มีความเห็นพ้องกันว่า ภรรยาไม่ต้องจ่ายหนี้สินที่สามีหรือบุตร เป็นผู้ทำสัญญาไว้ ถ้าเธอไม่ได้เป็นผู้กระทำสัญญาด้วย^๓ และในกรณีเดียวกัน หนี้สินที่ทำสัญญาโดยภรรยาก็ไม่ผูกมัดกับสามีเช่นกัน^๔ แต่ถ้าหนี้สินที่เกิดขึ้นนั้นนำมาใช้ในครอบครัว เพราะความจำเป็นในช่วงที่สามีอยู่ในความทุกข์โศกเศร้า สามีต้องรับผิดชอบ^๕ และหากสตรีนั้นเป็นภรรยาของผู้มีหน้าที่ทำความสะอาด นายพราน คนเลี้ยงสัตว์ คนตมกลั่นสุรา สามีจะต้องรับผิดชอบเสมอ เพราะรายรับรายจ่ายของเขาทั้งสองนั้นร่วมกัน^๖ ส่วนพฤห์สปติสมฤติกล่าวเพิ่มจากนารทสมฤติว่า ภรรยาของช่างตัดผมด้วย โดยให้เหตุผลว่า เธอก่อหนี้สินขึ้นมาก เพราะความจำเป็นของสามี^๗ และวิษณุสมฤติกล่าวเพิ่มจากนารทสมฤติว่า ภรรยา

^๑ Nār. 1.27 - 30.

และอ้างใน John D. Mayne, A Treatise on Hindu Law and Usage, p. 545.

^๒ Brh. 8.23.

^๓ Nār. 1.16; Vis. 6.31.

^๔ Vis. 6.32.

^๕ Nār. 1.18.

^๖ Nār. 1.19.

^๗ Brh. 11.55.

ของนักแสดงควย โดยให้เหตุผลว่า เพราะสามีและภรรยาเป็นคู่กระทำร่วมกัน^๑ หนึ่ง ในกรณีที่สามีตายและภรรยามีสามีใหม่ เขาจะต้องชดใช้หนี้สินต่าง ๆ ของสามีเก่าควย ถ้าเขาหย่าร้างกับเธอเขาก็ไม่ต้องจ่าย^๒ เพราะภรรยาเป็นเหมือนทรัพย์สินสมบัติของสามีที่ตายไป^๓ และเนื่องจากพิธีศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนานั้นขึ้นอยู่กับภรรยาควย ดังนั้นผู้ที่เอาภรรยาของเขาไปก็เท่ากับเอามรดกและหนี้สินของเขาไปควย^๔

อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายอินเดียส่วนมากมีความเห็นพ้องกันว่า หนี้สินที่เกิดจากการทำสัญญาโดยแม่ เพื่อนำมาใช้ในกิจประโยชน์ของครอบครัวและแม่ตายไป ผู้รับมรดกจะต้องเป็นผู้จัดการจ่ายเงินทั้งหมด^๕ และถ้าไม่มีผู้รับมรดก ผู้คุ้มครองหญิงม่ายหรือบุตรจะต้องจ่ายเงิน^๖ นอกจากนั้น หัวหน้าครอบครัวจะต้องชดใช้หนี้สินที่ทำสัญญาโดยภรรยาควย^๗

จากที่ยกมาข้างต้นพอสรุปกล่าวได้ว่า การทำสัญญาของภรรยาจะเกิดขึ้นได้ จะต้องได้รับความยินยอมจากสามีหรือบุตร หรือภักษัตริย์ ตามลำดับ และหนี้สินจะได้รับการชดใช้คืนจากสามีหรือภรรยาได้ในกรณี ดังนี้

^๑ Vis. 6.37.

^๒ Nār. 1.21; 7.6.

^๓ Nār. 1.22.

^๔ Nār. 7.7.

^๕ Nār. 1.3; Vis. 6.27, 35 - 36.

^๖ Nār. 1.23.

^๗ Nār. 1.12; Vis. 6.39.

๑. หนี้สินเกิดจากทั้งสามีและภรรยากระทำร่วมกัน
๒. หนี้สินที่เกิดขึ้นนั้นนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของครอบครัว

สิทธิในการเป็นพยาน

ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์ส่วนมาก มีความเห็นพ้องกันว่า สตรีไม่มีสิทธิเป็นพยาน^๑ มนุสมฤติระบุไว้ว่า แม้ไม่สามารถหาบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นพยานได้ บุคคลเหล่านี้ อันได้แก่ สตรี เด็ก ชายสูงอายุ นักเรียน หาส หรือลูกจ้าง ก็ไม่อาจเป็นพยานได้^๒ มนุสมฤติและยาชภูวัลกยธรรมศาสตร์ ให้เหตุผลพ้องกันว่า เพราะสตรีมักมีใจโลเล เปลี่ยนแปลงง่าย แม้ว่าเธอจะบริสุทธิ์ก็ตาม^๓ ส่วนนารทสมฤติให้เหตุผลว่า เพราะสตรีอาจให้การเท็จ^๔

อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นว่าสตรีจะเป็นพยานได้ในกรณีที่มีการโต้เถียงระหว่างสตรีด้วยกัน และไม่มีพยานอื่นที่สามารถเป็นพยานได้ หรือในกรณีที่มีการ

^๑Mn. 8.64 - 67; 71; Nār. 1.178; Yāj. 2.70 - 71; Vis. 8.1 - 51; Gau. 13.15.

^๒Mn. 8.70.

striyāpyasambhave kāryam bālena sthavirena vā /
śiṣyena bandhunā vāpi dāsena bhrtakena vā //

^๓Mn. 8.77.

eko'lubdhas tu sāksī syād bahvyah śucyo'pi na striyah /
stribuddherasthiratvāt tu doṣāiścānye'pi ye vṛtāḥ //

ดูเทียบ Yāj. 2.72.

^๔Nār. 1.190.

ขโมยเกิดขึ้น หรือมีการผิดประเวณีและความผิดอื่น ๆ ในลักษณะที่สตรีถูกบังคับ
 หลอกลวง เนื่องจากความไม่รู้หนังสือของสตรี^๑ และการเป็นพยานนั้นสตรีมีสิทธิ
 เป็นพยานได้ก็กับสตรีด้วยกันเท่านั้น^๒

ผู้วิจัยจึงสรุปว่า สตรีมีสิทธิเป็นพยานให้กับสตรีเท่านั้น เฉพาะในกรณีที่
 กล่าวมาข้างตน

สิทธิในการไต่รถ - ถนน

นอกจากสตรีมีสิทธิในการเป็นพยานแล้ว เธอมีสิทธิในการไต่ถนนเป็น
 พิเศษ ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์ กล่าวถึงบุคคลอื่นนอกจากสตรีที่มีสิทธิในการไต่
 รถและถนนต่างกันไปบ้าง ผู้วิจัยจะได้อธิบายต่อไปนี้

มนุสมฤตีกกล่าวว่า จะต้องหลีกเลี่ยงให้คนในรถที่มีอายุเกิน ๕๐ ปี ผู้ป่วย
 ผู้แบกหาม สนาตกะ กษัตริย์ เจ้าวาว และสตรี^๓

^๑P.V. Kane, History of Dharmasāstra, Vol II. Part I, p.595.

^๒Mn. 8.68.

strīnām sākṣyam striyaḥ kuryudvijānām sadrśā dvijāḥ /
 sūdrās ca santah sūdrānāmāntyanāmantyayonayah //

ดูเทียบ Vas. 16.30. และ Nār. 1.155.

^๓Mn. 2.138.

cakriṇo daśamīsthasya rogiṇo bhāriṇaḥ striyāḥ /
 snātakasya ca rājñās ca panthā deyo varasya ca //

อภิสัตัมพธรรมศาสตร์กล่าวว่า จะต้องหลีกเลี่ยงให้พราหมณ์ กษัตริย์
 ผู้แบกหาม ผู้ป่วย เด็ก สตรี และยานพาหนะ^๑ เพาชายนธรรมศาสตร์กล่าว
 ต่างจากอภิสัตัมพธรรมศาสตร์ โดยเพิ่มคนตามอด ชายชรา วัว และสตรีมีครรภ์
 ที่อ่อนแอ แต่ไม่มีผู้ป่วยและเด็กเหมือนอย่างอภิสัตัมพธรรมศาสตร์^๒ ส่วนวาสิष्ठ-
 ธรรมศาสตร์ และวิษณุสมฤติ กำหนดไว้เหมือนกัน คือ ต้องหลีกเลี่ยงให้ชายสูงอายุ
 ผู้ป่วย ผู้แบกหาม สตรี ผู้ขับขีรถม้า กษัตริย์ สนาตกะ เด็ก เจ้าสาว ผู้ซึ่งกำลังนำ
 ไปบ้านของสามีของเธอ^๓ และเจ้าบ่าว^๔ ส่วนเคาตมสมฤติระบุว่า จะต้องหลีกเลี่ยง
 ให้ผู้นั่งอยู่ในรถ ชายชรา สตรี กษัตริย์ และโสติยะ^๕

พอสรุปได้ว่า ผู้เขียนคัมภีร์ธรรมศาสตร์ส่วนมากมีความเห็นว่า สตรีนั้น
 สมควรที่จะมีสิทธิในการไชถนณ

สิทธิในการชำระค่าธรรมเนียมค่าเรือข้ามฟาก

ในมนุสมฤติและวิษณุสมฤติ มีความเห็นพ้องกันว่า สตรีที่ตั้งครรภ์ สมควร
 ได้รับสิทธิพิเศษไม่ต้องเสียค่าเรือข้ามฟาก แต่มนุสมฤติระบุว่า สตรีที่ตั้งครรภ์
 ได้ ๒ เดือน หรือมากกว่านั้น^๖ ส่วนวิษณุสมฤติไม่ได้กำหนดว่าสตรีจะต้องตั้งครรรภ์

^๑ Āp. 2.5.11.5 - 7.

^๒ Bau. 2.6.30.

^๓ Vās. 13.58 - 60.

^๔ Vis. 63.51.

^๕ Gau. 6.24 - 25.

^๖ Mn. 8.407.

garbhini tu dvimāsādis tathā pravrajito munih /
 brāhmanā liṅginaścāiva na dāpyāstārikam tare /

ก็เตือน กล่าวแต่เพียงว่า สตรีที่ตั้งครรภ์เท่านั้น และระบุว่าค้ำธรรมเนียมที่สตรี
ไม่ต้องชำระไค้แก่ ค้ำธรรมเนียมผ่านทาง ค้ำธรรมเนียมตามท่าเรือ หรือตาม
ค้ำต่าง ๆ เช่น ค้ำข้ามฟาก เป็นต้น ค้ำธรรมเนียมดังกล่าวแล้วนี้ไม่เพียงแต่จะ
ไม่เรียกเก็บจากสตรีเท่านั้น แต่ไค้กำหนดโทษผู้ที่เรียกเก็บจากสตรีไว้ด้วย กล่าวคือ
หากผู้ใดเก็บจากสตรีผู้นั้น จะต้องคืนเงินค้ำธรรมเนียมที่เก็บมาให้แก่เธอ และเขา
จะต้องเสียค่าปรับ ๑๐ ปณะ^๑

วาสิษฐธรรมศาสตร์และอาปัสติมพธรรมศาสตร์ กล่าวเพิ่มว่าสตรีที่ไม่ต้อง
ชำระค้ำธรรมเนียมนั้น นอกจากสตรีที่ตั้งครรภ์แล้ว สตรีฝ่ายที่กลับมาอยู่กับครอบครัว
เคิม สตรีที่ยังไม่ได้แต่งงาน และสตรีที่เป็นภรรยาของคนรับใช้ก็ไม่ต้องชำระ^๒
ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสตรีไม่มีรายไค้อะไร หน้าที่ของเธอที่สำคัญคือ รับใช้สามี

อนึ่ง จากข้อความข้างต้นแม้ว่านักกฎหมายอินเดียจะกล่าวถึงสตรีที่ไม่ต้อง
ชำระค้ำธรรมเนียมต่างกันไปบ้าง แต่พอสรุปไค้ว่า สตรีที่มีครรภ์จะไค้รับสิทธินี้อย่าง
แน่นอน

^๑ Vis. 5.132 - 133.

^๒ Vas. 19.24; Ap. 2.10.26.11.